

Utlåtande

Ålands landskapsregering
registrator@regeringen.ax

Er referens
ÅLR 2022/7511

Datum
2022-11-03

Kontaktperson
Britt Danielsson
Patient- och klientombudsman

**Utlåtande lagförslag om förändringar i procedurreglerna inom
vårdsektorn socialvården**

ÅOM 2022/49

På begäran från Ålands landskapsregering, lämnar Ålands Ombudsmannamyndighet härmed sina synpunkter på utkast till lagförslag avseende förändringar i procedurreglerna inom vårdsektorn.

Utlåtandet gäller tre förändringsförslag: 1) närvaro och medverkan vid Ålands hälso- och sjukvårds styrelsesammanträden, 2) överföring av klagomålsärende till berörd verksamhetsenhet inom Ålands hälso- och sjukvård för att först behandlas som ett anmärkningsärende, samt 3) patienters och klienters rätt att använda andra språk än svenska vid kontakt med socialvården och hälso- och sjukvården på Åland.

Ålands Ombudsmannamyndighet omfattar alla tre förändringsförslag, men med tillägget avseende det tredje som gäller rätten att använda andra språk än svenska. Ombudsmannamyndigheten framhåller att det i Förvaltningslag (2008:9) för landskapet Åland, 23 § om tolkning inte tillräckligt tydligt framkommer att även rätten till översättning omfattas. Ålands Ombudsmannamyndighet förordar att det görs ett tillägg i 23 § paragrafen förvaltningslagen för att förtydliga rätten till översättning.

Utlåtande

1. Närvaro och medverkan vid ÅHS styrelsesammanträden

Den första förändring som föreslås är i Landskapslagen om hälso- och sjukvård (2011:114) avseende närvaro och medverkan vid ÅHS styrelsesammanträden där förslaget är att närvaro- och yttranderätt vid dessa möten ska tillkomma den tjänsteman som landskapsregeringen beslutar att utse för uppdraget i stället för att den ska vara strikt knuten till landskapsläkartjänsten.

Behovet av förändringen har initierats av att det är strikt reglerat att det är endast landskapsläkaren som har närvarorätt och det inte går att utse en annan tjänsteman som ersättare.

Motiveringen till ändringsförslaget är att det över tiden har skett förändringar som är av administrativ karaktär såsom betydande rekryteringssvårigheter, förändringar i landskapsläkaren uppgiftsbild och organisatoriska omställningar inom hälso- och sjukvården. Det är synnerligen viktigt att landskapsläkaren har möjlighet att ägna huvudparten av sin arbetstid åt frågor som kräver medicinsk kompetens och i och med att ÅHS är underställd landskapsregeringen och det ankommer på social- och miljöavdelningens hälso- och sjukvårdsbyrå att handlägga ärenden som gäller "främjandet av hälsa, förebyggande av sjukdomar och utvecklingen av hälso- och sjukvården" har de frågor som hanteras vid byrån en direkt koppling till sådana policyfrågor och principiella frågeställningar som utgör en central del av styrelsens för ÅHS uppdrag. Det är synnerligen viktigt att det vid styrelsesammanträdena finns en sakkunnig tjänsteman som tillsammans med den ansvariga ministern bevakar och tillvaratar huvudmannens, d v s landskapets intressen.

Beaktande att motiveringen till förslaget är att bereda möjlighet för landskapsläkaren att avsätta merparten av sin arbetstid åt frågor som kräver medicinsk kompetens och att stärka landskapsregeringens tjänstemäns möjligheter att delta i ÅHS styrelsearbete som sakkunniga tillsammans med den ansvariga ministern för att tillvarata huvudmannens intressen i policyfrågor och principiella frågeställningar bidrar förändringsförslaget till att höja kompetensen i både medicinska frågor vid landskapsregeringen och de policyfrågor och principiella frågeställningar som behandlas i styrelsens arbete vid ÅHS blir resultatet av förslaget ur patienters synvinkel en ökad trygghet i hanteringen av ärenden och arbetsuppgifter.

Ålands Ombudsmannamyndighet omfattar förslaget.

2. Överföring av klagomålsärende till berörd verksamhetsenhet inom ÅHS för att först behandlas som ett anmärkningsärende

Den andra förändring som föreslås är i 10 § lagen om patientens ställning och rättigheter (FFS 785/1992), i fortsättningen kallad patientlagen, och patientens rätt att framställa anmärkning mot vården eller bemötandet inom hälso- och sjukvården. (Tillämpas på Åland genom landskapslag (1993:61) om av tillämpning i landskapet av lagen om patientens ställning och rättigheter).

Förvaltningslagen (2008:9) för landskapet Åland förser såväl den enskilde såväl som de rättstillämpande myndigheterna med de offentligrättsliga instrument som behövs för att kunna påannonsera och driva ett klagomålsförfarande men mycket tyder på att avseende den lagstiftning som tillämpas på Åland saknar Ålands miljö-

och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHM) och landskapsregeringen rättslig grundad befogenhet att överföra ett klagomålsärende till berörd verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården för att där behandlas som ett anmärkningsärende.

Patientlagens 10 a § 2 mom. bygger på antagandet att ett anmärkningsärende blir mer grundligt utredd i den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården som tillhandahållit vården på grund av att personalen vid berörd verksamhetsenhet förutsätts ha bättre kännedom om de händelseförlopp som vållat missnöje hos patienten och att anmärkning i vissa fall kan vara ett effektivare rättsmedel än klagomål. Det råder inga tvivel om att lagstiftaren på detta sätt velat framhäva anmärkningsförfarandets ställning som den primära metoden för att anmäla och åtgärda missförhållanden. Även om tillsynsmyndigheten överför ett ärende till en annan aktör har den klagande alltså rätt att begära att tillsynsmyndigheten avgör ärendet som ett klagomål. Landskapsregeringen förslag är således att 2 § i 2 punkten i landskapslagen om patientens ställning och rättigheter ändras så att patientlagens 10 a § 2 och 3 mom. blir tillämpliga på Åland.

Ur ett patientperspektiv möjliggör förslaget att ett klagomål som tillställts tillsynsmyndigheten i stället kan behandlas som ett anmärkningsärende i syfte att bli mer grundligt utrett i den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården som tillhandahållit vården på grund av att personalen vid berörd verksamhetsenhet förutsätts ha bättre kännedom om de händelseförlopp som vållat missnöje hos patienten och att anmärkning i vissa fall kan vara ett effektivare rättsmedel än klagomål. Förslaget till ändring hindrar dock inte patientens rätt att få ärendet utrett som ett klagomål vid tillsynsmyndigheten vilket leder till utökade och förbättrade möjligheter för utredning av ett ärende.

Ålands Ombudsmannamyndighet anser att förslaget är till patienternas fördel och omfattar förslaget.

3. Patienters och klienters rätt att använda andra språk än svenska vid kontakt med socialvården och hälso- och sjukvården på Åland

Den tredje förändring som föreslås avser klientens och patientens rätt att använda andra språk än svenska vid kontakt med socialvården och hälso- och sjukvården på Åland.

Åland är i enlighet med självstyrelselagens (1991:71) 36 § 1 mom. enspråkigt svenskt vilket resulterar i att ämbetsspråket i stats-, landskaps- och kommunalförvaltningen är svenska. Finländska medborgare har rätt att i egen sak använda finska inför domstol och andra statliga myndigheter som är verksamma på Åland.

I förvaltningslagen (2008:9) för landskapet Åland 23 § 1 mom. tillgodoses behovet av rättigheter för personer som använder teckenspråk eller som på grund av handikapp [sic] behöver tolknings- och översättningshjälp och där föreskrivs att en myndighet ska anlita tolk (vilket även innefattar översättning av handlingar) i ett ärende som har inletts av en myndighet, om en part är allvarligt hörsel- eller talskadad och inte kan göra sig förstådd. Tolknings- och översättningsreglerna grundar sig på två huvudkriterier: för det första ska det vara fråga om ett ärende som har inletts av en myndighet och för det andra ska den som vill komma i åtnjutande av de rättigheterna vara part i ett ärende. Det kan också inom social- och hälsovårdens olika uppgiftsområden uppstå situationer då myndigheterna blir skyldiga att ombesörja nödvändiga tolknings- och översättningstjänster för att uppfylla sina upplysningsskyldigheter gentemot klienten och patienten.

Lagtinget har gett bifall till att vissa bestämmelser i den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster ska gälla på Åland. Rätten att använda nordiskt språk omfattas inte av finska.

I lag om klientens ställning och rättigheter (FFS 812/2000) 4 § 3 mom., härafter kallad klientlagen, och patientlagens 3 § 4 mom. finns inskrivet om klientens och patientens rätt att använda, bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska. Till följd av rikslagstiftarens strävan efter enhetlighet mellan patientlagen och klientlagen har det i båda lagarna intagits identiska bestämmelser om myndigheternas skyldighet att ordna hälso- och sjukvårdstjänster på finska och svenska.

I förarbetet till ny landskapslag (2020:12) om socialvård 4 kap 31 § *hörande av klienten och klientens rätt att få en redogörelse för olika alternativ*, står det att ”Informationen och kommunikationen i klientens ärende ska ske på ett tillgängligt sätt. Tillgänglig information och kommunikation är lätt att läsa, se, höra och förstå. Informationen ska ges på ett sådant sätt att klienten i tillräckligt stor utsträckning förstår informationen, där klientens ålder, utbildning, modersmål, kulturella bakgrund och andra personliga egenskaper beaktas.”

Beaktande dels patient- och klientlagarna, rätten till tolk- och översättningshjälp, nordiska medborgares rätt att använda nordiska språk vid kontakt med social- och hälsovårdsmyndigheter på Åland dels landskapslag (2020:12) om socialvård 4 kap 31 § där det framkommer att klienter och patienter har möjlighet att få vård, hjälp och stöd på ett sådant sätt att behovet tillgodoses oavsett vilket språk som klienten eller patienten behärskar. Det framkommer dock inte tydligt i förvaltningslagen (2008:9) för landskapet Åland, 23 § att rätten till tolk även innebär rätten till översättning, vilket framkommer i förarbeten till lagen och således även är avsikten. I förarbeten till den åländska förvaltningslagen står det att tolk inte bara är en muntlig tolk, utan termen tolk även innefattar den som gör en skriftlig översättning.

Ålands Ombudsmannamyndighet upplever att det finns skäl att översättning även nämns i lagtexten i förvaltningslag (2008:9) för landskapet Åland 23 §. Detta för att förtydliga att en översättning är något man bör erbjuda vid ärenden som väcks på myndigheters initiativ. Det finns många inflyttade på Åland med ett annat modersmål än svenska och om den enskilde inte ges möjligheten att förstå myndighetsbeslut och rättigheter i samband med ärendehantering och beslut kan det leda till allvarliga sociala, hälsorelaterade och ekonomiska konsekvenser, inklusive för barn.